

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

13.10.2022.

Nr. 1-12/3

**Ieslodzījuma vietu pārvaldes
priekšniekam D.Kaļinam**
pasts@iev.gov.lv

Daugavgrīvas cietumam
daugavgrivas.cietums@iev.gov.lv

Ziņojums par uz mūžu notiesāto soda izciešanas apstākļiem Daugavgrīvas cietumā

Tiesībsarga biroja darbinieki 2022.gada 18.maijā veica pārbaudes vizīti Daugavgrīvas cietuma Daugavpils nodaļā. Vizītes ietvaros citstarp tika pārbaudīti uz mūžu notiesāto turēšanas apstākļi atsevišķajā nodaļā, notika sarunas ar uz mūžu notiesātajiem, kā arī ar Daugavgrīvas cietuma amatpersonām.

Vizītes dienā atsevišķās nodaļas 2.korpusā bija izvietoti uz mūžu notiesātie soda izciešanas augstākajā pakāpē [..], 3.korpusā – uz mūžu notiesātie, kuri atrodas soda izciešanas režīma zemākajā pakāpē [..].

Sadzīves apstākļi

2. korpus (soda izciešanas režīma augstākā pakāpe)

Notiesātie izvietoti divos ēkas stāvos – 6 kameras pirmajā stāvā un 6 kameras otrajā stāvā. Ņemot vērā, ka šajā korpusā atrodas uz mūžu notiesātie soda izciešanas režīma augstākajā pakāpē, visu kameru durvis ir atvērtas un notiesātie var brīvi pārvietoties noteiktā teritorijā, kas ietver neierobežotu piekļuvi pastaigu laukumam, atpūtas telpai.

Visas šajā korpusā pārbaudītās dzīvojamās kameras pēc platības un iekārtojuma ir vienādas. Kamerās izvietoti 2 līdz 3 notiesātie. Labierīcības ir pilnībā norobežotas no pārējās telpas daļas, ir stāvpodis. Izlietne izvietota ārpus labierīcībām. Apskatītās kameras bija tīras un kārtīgas. Tomēr vizuāli vērtējot tajās bija maz vietas, lai notiesātie varētu pilnvērtīgi pārvietoties, it īpaši kamerās, kurās izvietoti 3 notiesātie. Vairākās no apskatītajām kamerām, bija jūtams, ka notiesātie tajās smēķē, lai gan sarunu laikā to noliedza. Kamerās ir vairāki logi. Dabiskais un mākslīgais apgaismojums ir vērtējams kā

pietiekams (vizītes dienā bija saulains laiks), lai persona varētu lasīt. Kameru logi nav atverami. Tā kā šajā korpusā ieslodzītie noteiktā diennakts laikā var turēt atvērtas durvis, gaisa cirkulācija notiek caur durvīm, kur gaitenis iziet uz pastaigu laukumu. Kaut arī vizītes dienā gaisa temperatūra ārpus telpām nebija augsta un kameru durvis bija atvērtas, tomēr gaiss kamerās bija sutīgs. Atbilstoši amatpersonu norādītajam šajā korpusā pirms pāris gadiem esot izbūvēta ventilācijas sistēma, tomēr tā praktiski nebija jūtama.

3. korpus (soda izciešanas režīma zemākā pakāpe)

Korpusā ir 8 kameras. Tās ir plašas un tajās atradās pārsvarā 2 līdz 3 personas, tomēr bija kameras, kurās atradās viens notiesātais. Kamerās izvietotas 2 divstāvīgas gultas, galds, plaukti. Labierīcības (stāvpodis un izlietne) pilnībā norobežotas no pārējās telpas daļas. Kamerās lieli, atverami logi, kas iziet uz gaiteni, kurā vizītes laikā bija atvērti logi dabiskās ventilācijas nodrošināšanai. Līdz ar to, arī apmeklējuma laikā dabiskās ventilācijas trūkums nebija novērojams. Tāpat no notiesātajiem netika saņemtas sūdzības par gaisa trūkumu, sutīgumu vai karstumu kamerās. Lai arī kameru logiem ir restes, dabiskais apgaismojums pietiekams, tāpat arī mākslīgais apgaismojums ir pietiekams.

Eiropas spīdzināšanas novēršanas komitejas (turpmāk – CPT) ieteiktais minimālais standarts cietuma kamerām ir 6 m²vienvietīgajai kamerai (neskaitot sanitāro nodalījumu), bet 4 m² attiecas uz vienu ieslodzīto daudzvietīgā kamerā. Šī prasība gan var būt atkarīga no dienas režīma, it īpaši laikā, ko ieslodzītais pavada kamerā¹ Latvijas Soduzpildes kodeksa (turpmāk – LSIK) 77.panta pirmās daļas otrais teikums paredz, ka dzīvojamās platības norma vienam notiesātajam nevar būt mazāka par 4 m², bet vieneslodzījuma kamerās – par 9 m². Atbilstoši Augstākās tiesas Senāta un Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) judikatūrai, gadījumā, ja platība uz vienu ieslodzīto ir mazāka par 3 m², tas ir pietiekams pamats cilvēktiesību pārkāpuma konstatēšanai. Vienlaikus arī lielāka platība – 3 līdz 4 m² uz vienu ieslodzīto - neizslēdz pārkāpuma konstatēšanu, ņemot vērā citus apstākļus (piemēram, ventilācijas, dabīgā apgaismojuma nepietiekamība)². ECT ir atturējies konkrēti noteikt, kādam ir jābūt ieslodzījuma vietas platības robežlielumam uz vienu ieslodzīto Eiropas Padomes Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk -Konvencijas) 3.panta kontekstā, tā vietā vienmēr izvērtējot citus uz konkrēto situāciju attiecināmus apstākļus, kā, piemēram, ieslodzījuma ilgums, ieslodzīto iespēja nodarboties ar sportu ārpus ieslodzījuma telpām, ieslodzīto fizisko un garīgo veselību u.tml., kuriem ir būtiska nozīme, vērtējot, vai ieslodzījuma apstākļi atbilst Konvencijas 3.panta prasībām³. Tāpat arī personīgās telpas jautājums ir skatāms kopsakarā ar ieslodzījuma režīmu, kurš ļauj ieslodzītajiem baudīt plašu pārvietošanās brīvību ārpus ieslodzījuma telpām dienas laikā, salīdzinot ar citiem režīmiem, kuri to neļauj, un tās rezultātā nodrošināto pieeju dabiskajai gaismai un svaigam gaisam. Līdz ar to ECT ir vairākkārtīgi atzinusi, ka šāda pārvietošanās brīvība nodrošina ieslodzītajiem neierobežotu piekļuvi dabiskajai gaismai un svaigam gaisam, kas, savukārt, ir uzskatāms par atbilstošu atsvaigāšanai nepietiekamajai personiskajai telpai⁴. Savukārt, Augstākā tiesa ir atzīmējusi, ka jautājumos par kameras izmēru ir norādāma kopējā telpas platība. Attiecīgo platību ņem par pamatu, izvērtējot, vai tā ir pietiekama.(..) Tiesas uzdevums ir izvērtēt, kāda platība

¹ Revised Commentary to Recommendation CM/REC(2006)2 of the Committee of Ministers to Member States on the European Prison Rules, <https://rm.coe.int/16808add21>, 14.lpp.

² Skat. piem. 2016.gada 14.aprīļa Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta spriedumu lietā Nr.A420591712, 6.p.

³ 2016.gada 20.oktobra Eiropas cilvēktiesību tiesas spriedums lietā "Mursičs pret Horvātiju", Nr.7334/13, 103.p.

⁴ Piem. 2014.gada 7.jūlija Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums "Semikhvostovs pret Krieviju", Nr.2689/12, 79.p.

ieslodzītajam ir konkrētajā kamera. Jautājums par platības lielumu nav formāls, bet gan izriet no nepieciešamības apsvērt, kādas ir reālās kustību iespējas telpā. Ja kamera, kurā ieslodzītajam ar nelieliem pārtraukumiem ir jāuzturas, ir neliela, tad katrs tajā esošais priekšmets šīs telpas izmantošanu padara vēl mazāku⁵. Attiecībā uz ventilāciju Augstākās tiesas Senāts ir atzinis, ka pat, ja dabīgā ventilācija nav pieejama, bet mākslīgā ventilācija ir laba, tad secināms, ka kopumā ventilācija ir nodrošināta⁶. Savukārt, tas vien, ka kamerā nav mākslīgā ventilācija, neliecina par to, ka ventilācija nav pietiekami nodrošināta. Šis jautājums ir jāaplūko savstarpējā kopsakarā, un pietiekama kameras ventilācija var tikt nodrošināta, arī neizmantojot mākslīgo ventilāciju⁷.

Secinājumi: Lai arī Tiesībsarga biroja darbinieki vizītes laikā neveica kameru platības mērījumus, tomēr vizuāli vērtējot 2.korpusā, it īpaši kamerās, kurās izvietoti 3 notiesātie, telpas platība, lai notiesātie tajā varētu brīvi pārvietoties, bija nepietiekama. Lai arī šie notiesātie (augstākā pakāpe) var brīvi pārvietoties pieguļošajā teritorijā (gaitenis, pastaigu laukums, atpūtas telpa), tomēr šajās kamerās nebūtu vēlams ievietot vairāk par divām personām. Tāpat minētais jautājums ir vērtējams kopsakarā ar pietiekamas ventilācijas trūkumu (dabiskā, mākslīgā). Diennakts daļā, kad kameras durvis tiek turētas aizslēgtas, it īpaši karstā laikā, ko norādīja arī notiesātie, ventilācija kamerās visticamāk ir niecīga.

Rekomendācijas:

1. Lūdzu pārbaudīt 2. korpusa kameru platības atbilstību normatīvajam regulējumam 3 personu ievietošanai un izvērtējot faktisko situāciju, neievietot kamerās vairāk par 2 personām.
2. Lūdzu nodrošināt 2. korpusa kamerās pienācīgu ventilāciju.

Brīvā laika aktivitātes, resocializācija

Futbols

Uz mūžu notiesāto atsevišķajai nodaļai ir izveidots sporta laukums, kuru var apmeklēt divas reizes nedēļā ieslodzīto grupa ar 12-14 personām. Futbola spēles šajā laukumā var apmeklēt gan uz mūžu notiesātie soda izciešanas režīma augstākajā, gan arī zemākajā pakāpē. Turklāt futbola spēlē var piedalīties vienlaikus gan notiesātie no zemākās, gan no augstākās pakāpes.

Pastaigas svaigā gaisā

Uz mūžu notiesātajiem soda izciešanas režīma augstākajā pakāpē - 2.korpusa pirmā stāva gaitēņa galā ir izveidots pastaigu laukums, kurš ir kopīgs gan 1., gan 2.stāvā izvietotajiem notiesātajiem. No 2.stāva uz pastaigu laukumu notiesātie var nokļūt, nokāpjot pa kāpnēm. Lai arī pastaigu laukums vizuāli vērtējams kā plašs, tomēr, lai tajā brīvi varētu baudīt āra aktivitātes vienlaikus visi augstākajā soda izciešanas režīmā esošie notiesātie, tā platība pēc Tiesībsarga biroja darbinieku vērojuma nav pietiekama. Pastaigu laukuma stūrī ir norobežota smēķētava. Ir divi soliņi. Pastaigu laukums ir savienots ar atpūtas telpu, kurā atrodas galda teniss, velo trenāžieris, televizors. Tāpat šajā telpā būtisku vietu aizņem arī somas ar notiesāto personiskajām mantām, sporta apavi.

⁵ 2013.gada 5.septembra Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta spriedums lietā Nr. A42833609, 15.p.

⁶ Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2014.gada 29.decembra spriedums lietā Nr. A420495911, 12.p.

⁷ Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2016.gada 22.jūlijaspriedums lietā Nr.A420624511, 6.p.

Uz mūžu notiesātajiem soda izciešanas režīma zemākajā pakāpē – divi pastaigu laukumi. To platība ir uzskatāma par pietiekamu, jo notiesātie tiek vesti pastaigā vienas kameras ietvaros. Pie sienas ir izvietots sporta inventārs.

Atpūtas telpas

Ir izveidota atpūtas telpa, kurā ir pieejams dators, lai ieslodzītie pašmācības ceļā varētu apgūt ģitāras spēli, kā arī ir iespēja spēlēt datorspeles, televizors, grāmatu plaukts ar grāmatām, velo trenāžieris.

Nodarbību telpa

Ir izveidota nodarbību telpa, kurā notiek neformālās izglītības programmas. Tās nav pastāvīgas un notiek aptuveni 1-2 mēnešus gadā. Piemēram, rokdarbi, bērnu rotaļlietu izgatavošana, apgleznošana. Ir iespējas mācīties spēlēt ģitāru (telpā bija novietotas vairākas ģitāras), ir grāmatu plaukts, pārsvarā ar reliģiska satura literatūru.

Izglītība

Ir iespēja mācīties:

- Pamatizglītības programmā, kuru nodrošina Daugavpils 17.vidusskola. Mācības notiek Mācību korpusa telpās, šo programmu apgūst 3 uz mūžu notiesātās personas.
- Vispārējās vidējās izglītības programmā, kuru arī nodrošina Daugavpils 17.vidusskola.
- Profesionālās izglītības programmā “elektromontieris” (18 notiesāto grupa, no kuriem 3 personas ir uz mūžu notiesātie).
- Latviešu valodas apmācības. Uz mūžu notiesātie izglītību apgūst vienā plūsmā kopā ar ieslodzītajiem, kuriem nav piemērots mūža ieslodzījums.

Nodarbības ar kapelānu

Nodarbības ar kapelānu (vienu reizi nedēļā), kuras notiek cietuma kapelā un kopā ar citiem notiesātajiem (ne uz mūžu notiesātajiem).

Nodarbinātība

- Darbs saimnieciskajā apkalpē (uz mūžu notiesāto atsevišķajā nodaļā) – nodarbināti 2 uz mūžu notiesātie, no kuriem viens izcieš sodu režīma zemākajā pakāpē, bet otrs – režīma augstākajā pakāpē.
- 13 uz mūžu notiesātie ([..]) nodarbināti pie komersanta SIA “Vagnum PRO (virves, tīklu, iesaiņojumu izstrādājumu izgatavošana). Minētais darbs nav pastāvīgs, uz mūžu notiesātie strādā tikai tad, kad ir pasūtījums. Iestādes amatpersonas, kā arī uz mūžu notiesātie sarunu laikā norādīja, kas darbs vidēji ir dažas reizes mēnesī un alga tiek saņemta atbilstoši padarītajam. Pie darbu izstrādes iestādes darbinieki uzraudzību veic izmantojot videonovērošanu, bez pastāvīgas klātbūtnes.

Nodarbības ar psihologu

Sarunā ar psiholoģi, tika noskaidrots, ka darbs ar psihologu uz mūžu notiesātajiem notiek pēc individuāla plāna. Izstrādes procesā ir pasākumi grupu nodarbībām, stresa mazināšanas programmai, vardarbības mazināšanai. Sarunās ieslodzītie norādīja, ka šādas konsultācijas un nodarbības notiek ļoti reti un ir neregulāras.

Kā atzīmējusi CPT ilgtermiņa ieslodzījums atsvešina ieslodzītos no pārējās sabiedrības. Uz ilgu brīvības atņemšanu notiesātie turklāt ilgstoši cieš no daudzām psiholoģiskām problēmām (ieskaitot pašcieņas zaudēšanu un sociālo iemaņu vājināšanos), neizbēgami arvien vairāk attālinoties no sabiedrības, kur gandrīz visiem galu galā nākas atgriezties. CPT uzskata, ka režīms, kas radīts ilgtermiņa ieslodzītajiem, ir jālīdzsvaro ar pozitīvu un radošu rakstura pasākumiem. Minētās kategorijas ieslodzītajiem ir jāpiedāvā plašs dažāda veida mērķtiecīgu nodarbību klāsts (vēlams, lai būtu profesionāli orientēts darbs, izglītība, sports, atpūta/saskarsme). Turklāt viņiem ir jābūt zināmai iespējai izvēlēties laika pavadīšanas formu, tādā veidā nostiprinot patstāvības un personīgās atbildības sajūtu⁸. Tāpat pēc CPT vizītēm Latvijā, tā vairākkārtīgi ir aicinājusi veikt pasākumus, lai izstrādātu un ieviestu visaptverošu ārpuskameru nodarbju režīmu visiem uz mūžu notiesātajiem, tostarp tiem, kas sodu izcieš režīma zemākajā pakāpē⁹.

Pamatojoties uz vizītes laikā iegūto informāciju, kā pozitīvais aspekts ir jāatzīmē, ka uz mūžu notiesātajiem ir iespēja savstarpēji uzturēt kontaktus, tostarp uz mūžu notiesātajiem, kuri atrodas soda izciešanas režīma zemākajā pakāpē, piemēram, futbola spēles, kurās var piedalīties visi uz mūži notiesātie neatkarīgi no soda izciešanas režīma pakāpes.

Tāpat pozitīvi vērtējams, ka uz mūžu notiesāto mācību process (pamatizglītības, profesionālā izglītības programmās) notiek kopā ar pārējiem notiesātajiem (ne uz mūžu notiesātajiem).

Secinājumi: Tomēr uz mūžu notiesāto skaits, kuri ir iesaistījušies mācību procesos, bija neliels. Tāpat arī iespējas strādāt algotu darbu ir ierobežotas. Lai arī vērojams progress uz mūžu notiesāto iespējām socializēties ar citiem notiesātajiem, tostarp ar notiesātajiem, kuriem nav piemērots brīvības atņemšanas sods – mūža ieslodzījums, tomēr ārpuskameru aktivitāšu iespējas joprojām ir nepietiekamas un ir pilnveidojamas.

Rekomendācija: Lūdzu veikt pasākumus ārpuskameru aktivitāšu iespēju paplašināšanai un pilnveidei.

Saziņas iespējas

3.korpusā ir izveidota video/telefonsaziņas telpa. Videosaziņas laikā, pēc videopieslēguma pārbaudes, uz mūžu notiesātais telpā paliek viens bez darbinieka

⁸ Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai izvilcums no 11. Vispārējā ziņojuma, pieejams: <https://rm.coe.int/16806cd240>, 33.p.

⁹ Skat. Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai ziņojums 2013.gada 12.-17.septembra vizīti Latvijā, 30.p., pieejams: <https://rm.coe.int/168069732f>; ziņojums par 2016.gada 12.-22.aprīļa vizīti Latvijā, 67.p., pieejams: <https://rm.coe.int/pdf/168072ce52>

klātbūtnes un durvis tiek aizvērtas. Uz mūžu notiesātajiem tiesības uz videosaziņu ir vienu reizi mēnesī uz laiku līdz vienai stundai zemākajā soda izciešanas režīma pakāpē un trīs reizes mēnesī uz laiku līdz vienai stundai – soda izciešanas režīma augstākajā pakāpē. Telefonsarunu skaits ir neierobežots. (LSIK 49.⁸p.4.punkts, 50.⁸ otrās daļas 3.punkts, trešās daļas 3.punkts). Atbilstoši brīvības atņemšanas iestādes amatpersonu sniegtajai informācijai minētais tiek nodrošināts un rindas neveidojas. Tāpat nepastāv obligāta prasība iepriekš rakstīt iesniegumu par saziņas nodrošināšanu, proti, ja uz mūžu notiesātais soda izciešanas režīma zemākajā pakāpē izsaka vēlmi sazināties ar personu ārpus ieslodzījuma vietas (videosaziņa, telefonsaruna) tad, pie apstākļiem, kad saziņas telpa ir brīva vai telefonaparāts netiek izmantots, kā arī brīvības atņemšanas iestādes amatpersona konkrētajā laikā nepilda citus amata pienākumus, saziņa notiesātajam tiek nodrošināta. Savukārt, uz mūžu notiesātajiem, kuri atrodas soda izciešanas režīma augstākajā pakāpē telefona aparāts atrodas brīvi pieejams gaitenī pie sienas (2.korpuss). Tāpat elastīga pieeja ir arī attiecībā uz telefonsarunu laiku, proti, ja minētie apstākļi pieļauj, arī telefonsarunas ilgums netiek ierobežots.

Šāda elastīga saziņas nodrošināšanas prakse ir atbalstāma un pozitīvi vērtējama. Tāpat atzinīgi vērtējams, ka arī uz mūžu notiesātajiem regulāri notiek ģimenes dienu pasākumi, kas ir būtiski ģimenes saišu uzturēšanā un stiprināšanā.

Drošības pasākumi

Vizītes laikā tika saņemta informācija, ka nevienam uz mūžu notiesātajam nav pieņemti lēmumi par speciāldzekļu – roku dzelžu piemērošanu. Arī no sarunām ar uz mūžu notiesātajiem, netika konstatēts, ka attiecībā uz kādu no intervējamiem notiesātajiem, būtu tikuši piemēroti speciāldzekļi – roku dzelži, pārvietojoties iestādes teritorijā. Tāpat sarunas ar psihologu, kapelānu, sociālo darbinieku, medicīnas darbiniekiem notiek bez citu iestādes amatpersonu klātbūtnes un sarunu telpā bez norobežojuma.

Uz mūžu notiesāto integrācija kopējā notiesāto plūsmā

Kā vairākkārtīgi CPT ir uzsvērusi savos ziņojumos, sistemātiska uz mūžu notiesāto nošķiršana nav attaisnojama. Dažādu Eiropas valstu, tostarp dažu Latvijas kaimiņvalstu pieredze ir parādījusi, ka uz mūžu notiesātie nebūt nav bīstamāki par citiem ieslodzītajiem un viņiem var veiksmīgi ļaut uzturēties kopā ar vairāku cietuma ieslodzīto – daudzu uz mūžu notiesāto ilgtermiņa interesēs ietilpst stabila vide bez konfliktiem. Tādēļ uz mūžu notiesāto pārvietošanai jāizriet no visaptverošas un nepārtrauktas riska un vajadzību izvērtēšanas, kas balstās uz individuālu soda izciešanas plānu, nevis vienīgi uz piespriesto sodu. CPT ir aicinājusi Latvijas iestādes veikt pasākumus, tostarp normatīvajā regulējumā, lai, ņemot vērā iepriekš minētās piezīmes, uzsāktu procesu, kurā uz mūžu notiesātos integrētu pārējo notiesāto plūsmā¹⁰.

Vizītes laikā tika saņemta informācija, ka 7 uz mūžu notiesātie no atsevišķās nodaļas augstākās soda izciešanas režīma pakāpes ir pārvietoti uz slēgtā cietuma soda izciešanas režīma augstāko pakāpi Daugavgrīvas cietuma Grīvas nodaļā (pie notiesātajiem,

¹⁰ Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai ziņojums 2013.gada 12.-17.septembra vizīti Latvijā, 39.p., pieejams: <https://rm.coe.int/168069732f>

kuriem nav piemērots brīvības atņemšanas sods – mūža ieslodzījums). Tāpat tika saņemta informācija, ka [...] uz mūžu notiesātie no soda izciešanas augstākās pakāpes ir pārvietoti uz citu ieslodzījuma vietu¹¹ (uz slēgtā cietuma soda izciešanas augstāko pakāpi).

Pozitīvi vērtējams, ka pakāpeniski ir pieaudzis uz mūžu notiesāto skaits, kuri izcieš brīvības atņemšanas sodu kopā ar citiem notiesātajiem. Minētais nodrošina lielākas iespējas iesaistīties resocializācijas pasākumos, kas tiek nodrošināti pārējiem notiesātajiem, vienlaikus veicina uz mūžu notiesāto socializāciju un integrāciju starp pārējiem notiesātajiem, kā arī rada iespēju pēc noteikta soda izciešanas laika nonākt daļēji slēgtajā cietumā (LSIK 50.⁸panta piektā daļa).

Vienlaikus, atzīmējams, ka viens no intervētajiem uz mūžu notiesātajiem ([..]) sarunas laikā ar Tiesībsarga biroja pārstāvēm norādīja, ka ir izcietis likumā noteikto soda daļu atsevišķās nodaļas augstākajā pakāpē un tādējādi varot pretendēt uz pārvietošanu uz slēgtā cietuma augstāko pakāpi (pie pārējiem notiesātajiem), kas pavērtu plašākas iespējas strādāt algotu darbu, kā arī vēlāk pie pozitīvas uzvedības un iesaistes resocializācijas pasākumos, pretendēt uz daļēji slēgto cietumu. Šajā sakarā intervējamais atzīmēja, ka ir ticis vairākkārtīgi pārvietots (pamatojoties uz viņa iesniegumu) [...] pie pārējiem notiesātajiem. Tomēr, ņemot vērā to, ka notiesātie ir atteikušies ar viņu atrasties vienā kamerā, izteikuši draudus dzīvībai un veselībai, pamatojoties uz viņa atkārtotu iesniegumu, nekavējoties ir pārvietots atpakaļ uz Daugavgrīvas cietuma Daugavpils nodaļas atsevišķo nodaļu. Šajā sakarā notiesātais atzīmēja, ka iespējas strādāt atsevišķajā nodaļā ir ierobežotas, tāpat arī iespēja viņam nākotnē nonākt daļēji slēgtajā cietumā ir praktiski neiespējama. Arī iesaistīties atkarību mazināšanas programmā Olaines cietuma Atkarīgo centrā tiek liegta.

Atbilstoši LSIK 50.¹panta pirmajai un otrajai daļai notiesātie brīvības atņemšanas sodu izcieš soda progresīvās izpildes ietvaros, kas pamatojas uz notiesāto diferenciaciju katra brīvības atņemšanas iestādes veida un režīma ietvaros, kā arī notiesāto pārvietošanu no viena veida cietuma uz cita veida cietumu, ņemot vērā izcietā soda daļu un notiesātā uzvedību. Soda progresīvās izpildes mērķis ir panākt soda izpildes režīma atbilstību notiesātā uzvedībai un resocializācijas pakāpei, nodrošinot soda izpildi, kā arī notiesātā optimālu iekļaušanos dzīvē pēc atbrīvošanas. Soda progresīvās izpildes sistēmai ir pakļauti visi notiesātie, izņemot ar īslaicīgu brīvības atņemšanu notiesātos.

Līdz ar to soda progresīvai sistēmai ir pakļauti arī uz mūžu notiesātie. Vienlaikus LSIK 50.⁸pants uz mūžu notiesātajiem paredz īpašu soda izciešanas kārtību. Proti, uz mūžu notiesātie sodu izcieš slēgtā cietuma atsevišķajā nodaļā (zemākajā un augstākajā pakāpē). No soda izciešanas augstākās pakāpes uz mūžu notiesāto var pārvietot uz slēgtā cietuma augstāko pakāpi, savukārt, pēc noteikta laika izciešanas, to var pārvietot uz daļēji slēgtā cietuma augstāko pakāpi, kas ir pēdējais soda progresīvās izpildes posms uz mūžu notiesātajiem. Lai arī atbilstoši normatīvajam regulējumam nosacīta pirmstermiņa

¹¹ Ja notiesātais ir tiesnesis, tiesu sistēmai piederīga persona, izmeklēšanas iestādes, kriminālsodu izpildes iestādes, operatīvo darbību veicošas valsts institūcijas, pašvaldības policijas vai citas ar valsts un sabiedrības drošības nodrošināšanu saistītas valsts institūcijas nodarbinātais, bijušais nodarbinātais, viņa laulātais vai pirmās pakāpes radnieks, viņu izvietoti atsevišķi no pārējiem notiesātajiem. (Latvijas Soduzpildes kodeksa 13.²panta trešā daļa).

atbrīvošana ir iespējama arī no slēgtā cietuma atsevišķās nodaļas augstākās pakāpes, tomēr, iespēja nonākt slēgtajā cietumā kopējā notiesāto plūsmā un attiecīgi pēc tam daļēji slēgtajā cietumā ir būtisks uz mūžu notiesāto soda progresīvās izpildes posms, ka ļauj uz mūžu notiesātajam pakāpeniski sagatavoties iespējamai nosacītai pirmstermiņa atbrīvošanai un veiksmīgai reintegrācijai sabiedrībā, neizdarot atkārtotu noziedzīgu nodarījumu. Jo īpaši, ja notiesātais ar savām darbībām (vēlme strādāt, mācīties, iesaistīties brīvā laika aktivitātēs) un uzvedību ir nepārprotami paudis šādu vēlmi.

Kā atzīmējusi ECT lietā “Marejs pret Nīderlandi”, uz mūžu ieslodzītajiem jāsniedz iespēja rehabilitēties. Attiecībā uz pienākumu apmēru, kas šajā saistībā ir uzlikti valstīm, tiesas ieskatā, lai gan valstis nav atbildīgas par to, lai panāktu uz mūžu notiesāto rehabilitāciju, tām tomēr ir pienākums sniegt šādiem ieslodzītajiem iespēju rehabilitēties. Pretējā gadījumā uz mūžu ieslodzītajam būtībā būtu liegta rehabilitācijas iespēja, līdz ar to pēc soda pārskatīšanas, kas nepieciešama, lai samazinātu mūža ieslodzījumu, un kurā jāvērtē uz mūžu ieslodzītā rehabilitācijas progress, nekad patiesi nebūtu iespējama mūža ieslodzījuma mīkstināšana, atļaišana vai pārtraukšana vai ieslodzītā nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana. Šajā saistībā Tiesa atkārtoti ir vērsusi uzmanību uz principu, kas nostiprināts tās praksē attiecībā uz to, ka Konvencija ir paredzēta nevis tādēļ, lai garantētu teorētiskas vai iluzoras tiesības, bet gan tādēļ, lai nodrošinātu praktiskas un efektīvas tiesības. Pienākums piedāvāt rehabilitācijas iespēju jāuzskata par pienākumu izmantot atbilstošus līdzekļus, nevis sasniegt noteiktus rezultātus. Tomēr tas ir saistīts ar pozitīvu pienākumu nodrošināt uz mūžu ieslodzītajiem tādu ieslodzījuma vietas soda izpildes režīmu, kas atbilst rehabilitācijas mērķim un ļauj šiem ieslodzītajiem panākt rehabilitācijas progresu. Šajā saistībā Tiesa jau iepriekš ir lēmusi, ka šāds pienākums ir situācijās, kad rehabilitāciju traucē ieslodzījuma vietas soda izpildes režīms vai ieslodzījuma apstākļi.¹²

Secinājums: Tiesībsarga ieskatā, situācijās, kad uz mūžu notiesātais veselības un dzīvības apdraudējuma dēļ nevar atrasties konkrētā ieslodzījuma vietā, tādējādi faktiski zaudējot iespēju nonākt slēgtā cietuma augstākajā pakāpē (pie pārējiem notiesātajiem) un attiecīgi pēc noteikta soda izciešanas laika daļēji slēgtajā cietumā, ievērojot medicīnas, drošības un noziedzības novēršanas kritērijus, būtu jāvērtē iespējas šādus notiesātos izvietot arī citās ieslodzījuma vietās. Uz mūžu notiesātajai personai visu soda izciešanas laiku pavadot slēgtā cietuma atsevišķā nodaļā, ar ierobežotiem resocializācijas un brīvā laika pavadīšanas pasākumiem (kas tiek nodrošināts slēgtā cietuma atsevišķajā nodaļā), ierobežotu sociālo komunikāciju, nosacītas pirmstermiņa atbrīvošanas iespējas ir vērtējamas kā iluzoras un praktiski neiespējamās.

Rekomendācija: Situācijās, kad uz mūžu notiesātais atbilst LSIK noteiktajiem kritērijiem pārvietošanai uz slēgto cietumu un ieslodzītais ir izteicis šādu gribu, ievērojot medicīnas, drošības un noziedzības novēršanas kritērijus, lūdzu izvērtēt iespēju notiesātos pārvietot arī uz citām ieslodzījuma vietām.

Aicinu izvērtēt atzinumā konstatēto un mēneša laikā informēt par veiktajām vai plānotajām darbībām sniegto rekomendāciju īstenošanā. Pateicos par Daugavgrīvas cietuma Daugavpils nodaļas amatpersonu sniegto informāciju vizītes laikā un sadarbību ar Tiesībsarga biroja darbiniekiem.

¹² 2016.gada 26.aprīļa Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā “Murray v.The Netherlands”, Nr.10511/10, 104.p

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu